

Verdaguer i el carlisme. Notes aproximatives

Ramon Pinyol Torrents
Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya

El carlisme és un dels fenòmens històrics més singulars de la història hispànica vuitcentista. Antiliberal, antirevolucionari i catòlic ultramuntà, aquest moviment, sovint sacsejat per forts conflictes interns, va generar tres conflictes bèl·lics, les anomenades guerres carlines (1833-1840, 1846-1849 i 1872-1876), la primera i la tercera de les quals poden considerar-se veritables guerres civils,¹ si més no en els territoris nord-peninsulars on es desenvoluparen. L'actual comarca d'Osona, que en els anys 60 i 70 del segle XIX, amb capital a Vic, formava part d'una zona molt més extensa de la Catalunya interior, denominada "la Muntanya", un territori delimitat, sense entrar en detalls, a l'est per l'Empordà i el nord de la Selva, al sud pel Vallès, a l'oest pel Penedès i al nord per l'Urgell.²

La bibliografia sobre el carlisme és inabastable i fàcilment accessible. Pel que fa a l'època del Sexenni Revolucionari (1868-1874), que ens interessa especialment, i, de manera més concreta a Osona, on vivia i s'estava formant Verdaguer, resulten útils els llibres de Toledano (2001), amb àmplies referències bibliogràfiques, Ramisa (1985) i, encara que de caràcter més general, Bonet-Martí (1990).

1. Verdaguer jove: un simpatitzant del carlisme

Comencem per situar el nostre escriptor a l'època en què encara no havia estat ordenat capellà, quan era un jove de 22 anys que estudiava al Seminari de Vic, però que ja començava a ser conegut com a poeta. Aleshores mostrava un abrandat catalanisme i tenia una especial fixació contra la dinastia borbònica. El catalanisme no el va abandonar mai, tot i que en va moderar amb els anys el to apassionat amb què el manifestava literàriament. Per això, no ha de semblar estrany que arran del cop d'estat que en el mes de setembre de 1868 va derrocar Isabel II, Verdaguer vagi compondre, segons reporta Jaume Collell, "un romanç per l'estil de *La nit de sang* [de 1866], que començava amb aquest vers prou significatiu: *Ja ha caigut la Botiflera*."³ Es veu que després es penedí d'aquest exabrupte revolucionari i quan Collell li recordava i li demanava anys després si encara el guardava, es veu que s'enfadava i li responia que "no en quedaria rastre" (1920, 100-101).

De la reina Isabel també en parla el romanç "Bac de Roda",⁴ poema inacabat i escrit més o menys contemporàniament a aquest a què m'acabo de referir:

¹ Així mateix qualificava Verdaguer la tercera carlinada en el poema de 1874 "A uns poetes catalans viatjant per Mallorca en temps de la guerra civil" (recollit al llibre *Pàtria*, de 1888).

² El terme "muntanyesos" és habitual en la poesia verdagueriana i en coetanis seus. Jaume Balmes en va fer una interessant caracterització sociològica en el treball *El catalán montañés*. Convé recordar que Balmes, d'altra banda, poc abans de morir (1948), havia proposat, per a la solució del conflicte dinàstic, el matrimoni d'Isabel II i del pretendent carlí d'aleshores, el comte de Montemolín. Aquesta proposta, com és sabut, no va prosperar.

Cal dir, encara, que el pes de la ideologia carlina en la formació del jove Verdaguer ha estat estudiada en part per l'historiador Josep M. Fradera, que confronta els valors de la cultura "muntanyesa" i els de la Barcelona industrial (131-138).

³ Botifler era el nom despectiu donat als partidaris de Felip V.

⁴ Nom popular de Francesc Macià i Ambert, famós dirigent polític i militar austriacista. Fou detingut per una delació i penjat a la forca a Vic (1713). En el segle XIX fou una referència popular i literària.

Carrer que dóna a ses forques
a on penjaren a en Bac,
porta el nom de na Isabela,
la néta de qui ho manà!
[...]
Oh Felip quint, lo de França,
Malhaja qui t'alletà!
Lo vent que et tirava a Espanya,
del món t'hagués arrencat!
Bac de Roda, Bac de Roda,
si ens hauries enganyat?
Tu ens parlaves de revenja;
passaren dies i anys,
passaren anys i centúries,
i ningú ens ve a revenjar.
[...]
No ens enganya en Bac de Roda,
que eix crit no ens enganya pas,
aqueix crit i rebombori
que s'aixeca a la ciutat.
[Na Isabela] és destronada.
En Prim los ha dat a Cadis
lo darrer cop de destrat.
(Verdaguer 2006, 885-886)

La convulsió que va suposar la Revolució de Setembre va ser fortíssima i l'Església la va sentir, i patir, de manera pregon. No sols va perdre bona part dels seus privilegis, sinó que el seu món va ser sotraguejat profundament i se li va escapar part del control social i religiós que havia exercit durant segles. A més, la divisió dels catòlics, que s'aprofundiria en els anys 70 i 80, ja venia, com a mínim, d'un parell de dècades abans, i agreujava els esforços de l'Església per mantenir la seva influència en tots el àmbits de la societat. El carlisme, com l'integrisme⁵ que s'hi barreja, sovint s'hi confon i no poques vegades s'hi baralla, va ser vist per l'estament eclesiàstic i una part de la ruralia catalana "com la força política patrocinadora del projecte de retornar a l'Antic Règim i de reinstal·lar l'Església en el paper que havia representat en mig de la societat durant aquella època" (Bonet-Martí, 26).

No és estrany que Jacint Verdaguer i el seu company Jaume Collell, no sols per l'ambient clerical a què pertanyien i que era decididament carlista, sinó també pels cercles intel·lectuals vigatans on es movien (el Círcol Literari, la premsa conservadora), on predominaven els personatges tradicionalistes, fossin afins als ideals carlins. De fet,

⁵ Aquest corrent religiós i polític, especialment actiu a la dècada del 80 del segle XIX, preconitzava que era imperatiu que l'estat fos confessional i que l'Església tingués un fort control moral, cultural i legal en tots els àmbits socials. Els integristes ("íntegres", "purs") qualificaven de "mestissos" tots els catòlics que tenien algun contacte amb qualsevol forma de liberalisme. Durant anys van considerar que el carlisme era la gran esperança d'assolir els seus objectius. Cap a final d'aquell decenni es va produir una divisió entre carlins i integristes, ja que una part d'aquests darrers van considerar que no s'havien de lligar a una alternativa política concreta. L'obra més significativa de l'integrisme fou l'opuscle *El liberalismo es pecado* (1884), del sacerdot sabadellenc Fèlix Sardà i Salvany, un veritable *best-seller*, traduït a diverses llengües, que causà una profunda divisió en el catolicisme hispànic, que va motivar fins i tot una encíclica papal, *Cum multa*, centrada en el conflicte generat pel llibre.

com veurem, el mateix Verdaguer va escriure un “himne carlí” i tant ell com Collell van col·laborar amb el periòdic vigatà d’aquesta tendència, *La Pàtria*, amb textos tant significatius “Una fregada d’orelles a n’En Joan Prim” o “Quatre paraules d’un muntanyès de cor a n’En Figuerola” (ambdós de Collell), o “Qui com Déu?”, una de les poesies més ideològiques de Verdaguer, resposta literària a la famosa campanya contra la religió del diputat Sunyer i Capdevila en els debats sobre la nova constitució del 1869.

Ja en plena època de la Restauració borbònica, Jaume Collell va deixar enrere, pel que sembla, les simpaties carlistes –“tingué algunes possibilitats o algunes aspiracions a esdevenir ‘secretari’ del pretendent Carles VII” (Torrents 1995, 243)– i havia d’acabar enfrontat i sovint atacat per les seves posicions catalanistes, moderades i pactistes expressades a través del setmanari vigatà *La Veu del Montserrat*, com els retrets que li feia el 24 d’agost de 1881 el director-proprietari del gran diari carlista barceloní *El Correo Catalán* d’haver-se convertit en “un cap de pont de les idees liberalitzants del *Diario de Barcelona* a la muntanya, territori sobre el qual les forces carlines pretenien mantenir una influència monopolística” (Bonet-Martí, 309).

I, tornant a Verdaguer, qui li havia de dir que, passats uns anys, tractaria en persona la reina Isabel. En efecte, passant l’estiu a Comillas, a la propietat que hi tenien els López –dels quals recordem que era capellà domèstic–, i on sovint la família reial passava dies d’esbarjo, la sobirana destronada va voler conèixer el poeta. Pel que contà Verdaguer al seu biògraf Valeri Serra i Boldú, tingueren una llarga conversa sobre el P. Antoni M. Claret –que havia estat el confessor i conseller de la reina– i el poeta li assegurà que Isabel II era «tan faenta [=senzilla de tracte]» i «tan franca en el parlar». (1924, 121-122).

2. Un himne carlí escrit per Verdaguer

El biògraf actual de Verdaguer més prestigiós, Ricard Torrents (1995, 293) dubta de la idea, generalment acceptada, que el poeta no va intervenir ni en la guerra ni en la política durant la Tercera Guerra Carlina. De fet, cal remarcar-ho, no ens consta que tingués cap participació en l’aspecte militar, cosa que no s’adiria amb el seu caràcter, ni tampoc amb el fet que no abandonés el seu lloc de vicari a la parròquia de Vinyoles d’Orís fins que no es traslladà a Barcelona entre el 1873 i el 1874 buscant remei per als seus mals, aspecte al qual ens referim més avall. Verdaguer, tanmateix, va escriure un esborrany d’un “Himne carlí”, alguns versos del qual Ricard Torrents va donar fa uns anys (1995, 243-244), sense explicitar-ne la font. Torrents creu que la composició és de 1872, l’any en què esclatà la Tercera Guerra Carlina, que havia de durar fins a 1876. A la Biblioteca de Catalunya, al ms. 1463/19, hi ha els versos editats per Torrents, que no corresponen a la que considerem darrera versió conservada, sinó a una d’anterior. De fet, hi ha diversos esborranys (folis 11r, 13r-13v i 14r-14v), que permeten de seguir la gestació del poema fins a la que, com he dit, és versió més evolucionada, per bé que tampoc no es pot considerar tancada del tot. En donem tot seguit la transcripció (segueixo la lliçó del foli 11r), regularitzada sense tocar la fonètica ni la mètrica, tal com és sovint habitual avui en l’edició de textos vuitcentistes. N’hem desfet les abreviacions (“q.” transcrita “que”, p. exemple), restituïm les lletres que per *lapsus* Verdaguer no va escriure i reconstruïm, tan fidelment com hem cregut i tenint en compte les versions anteriors, els mots que en l’autògraf no surten pel fet que en alguns llocs hi ha forats en el paper:

Aixecau-vos pla i muntanya
que D. Carlos⁶ ja ha arribat,
braç de Déu que l'acompanya
ferirà la llibertat.

Foc i avant!
Carlos, pàtria i Déu davant!
Bandera aixeca Espanya
i els regnes seguiran.

Visca Alfons, visca el Sant Pare,
fora el fill de son butxí;
pobre Espanya nostra mare

Foc i avant!
Carlos, pàtria i Déu davant!
Als d'Espanya una abraçada,
sos botxins a foc i sang.

Fem-los guerra, fem-los guerra,
francmaçons fan guerra a Déu;
ja molts temples van a terra
moltes cases sobre seu.

Foc i avant!
Carlos, pàtria i Déu davant!
Cada iclésia que s'atterra
llamps del cel 'nirà brotant.

Què pot fer-nos la metralla
si ens escuda tot un Déu,
si amb nosaltres Déu batalla,
què pot fer-nos tot l'Infern?

Foc i avant!
Carlos, pàtria i Déu davant!
Cada pit forta muralla
nostra espasa n'és un llamp.

No sentiu? Ja amb la campana
Déu nos crida a sometent.
Apa, nois,⁷ quan Déu ho mana
lo més flac valdrà per cent.

Foc i avant!
Carlos, pàtria i Déu davant!
Al ding-dang de la campana
trabucades respondran.

Espanyols si us falta un pare
vostre pare el rei serà.

⁶ Carles VII en la nomenclatura carlina.

⁷ Lliçó anterior: *Au jovent de Catalunya*.

Margarita⁸ és bona mare
 vostres llagues curarà.
 Foc i avant!
 Carlos, pàtria i Déu davant!
 Fins que Carlos les ampare
 moltes viles cremaran.

Déu ens crida a sa bandera
 i a la seva Llucifer;
 Espanya⁹ a la primera
 protestants¹⁰ no en volem ser
 Foc i avant!
 Carlos, pàtria i Déu davant!
 Don Alfonso¹¹ allí us espera
 gran triumfo va arribant.

Notem, pel que fa a la forma, que Verdaguer usa aquí una variant de l'“octavilla”, segurament creada per ell mateix (no l'hem trobat documentada), de versos heptasil·labs, excepte el cinquè, que és trisil·lab (si fem que segueix sinalefa, que sembla obligada) l'esquema a-b'-a-b'-c'-c'-a-c'. L'esquema de rimes, consonàntic, es compleix en totes les estrofes, excepte en la cinquena, on els versos 2 i 4 hem de considerar que rimen en assonant. El poeta de Folgueroles, que fou el gran renovador de la versificació catalana i un constant experimentador de formes i variants mètriques, solia identificar matèria i forma, i en el nostre cas adopta un tipus estròfic, molt usat en el romanticisme espanyol, que era considerat molt escaient per als himnes patriòtics.¹²

Pel que fa al contingut, no deixa de ser remarcable les diverses vegades en què el mot “catalans” és substituït per “espanyols” o per “Espanya” en els esborranys d'aquest manuscrit, cosa que potser es podria interpretar, sigui dit amb totes les reserves, com una manera de veure en la tercera carlinada un conflicte de dimensió plenament hispànica, encara que a Catalunya la guerra estigués encesa com mai i l'afectés especialment. Uns versos desestimats pel poeta em semblen, en aquest sentit, força significatius:

Espanyols tots abracem-nos
 prop de Carlos nostre rei,
 les ofenses perdonem-nos
 que és de Déu la seva llei.
 Tots unim-nos, tots unim-nos
 i els bons temps ja tornaran. (foli 14v)

L'opció política verdagueriana és ben clara. Ideològicament, no canviarà al llarg de la vida. Però a l'època de la Restauració borbònica que comença el 1874, la seva posició

⁸ Margarida de Borbó-Parma, primera muller del pretendent carlí.

⁹ Lliçó anterior: *catalans*.

¹⁰ Variant anterior: *francmaçons*.

¹¹ Germà del pretendent Carles VII, que dirigia les tropes carlines a Catalunya.

¹² Vegeu el que en diu Navarro Tomás (363-364). Naturalment, en castellà l'“octavilla” és formada per versos octosil·labs. Verdaguer, d'altra banda, combina de manera bastant equilibrada versos masculins i femenins, quan en la mètrica castellana aquesta estrofa és anomenada pròpiament “octavilla aguda” pel fet que només solen ser agudes les rimes dels versos 4 i 8.

diguem-ne política s'adaptarà a la seva nova situació personal i la d'una part de l'Església oficial, seguint el que marcaran el Vaticà i la majoria de la jerarquia eclesiàstica (encara que no la majoria dels capellans): cal conviure amb el nou estat, amb la monarquia alfonsina, malgrat que aquesta es basi en el liberalisme. Serà la manera que l'Església i la religió no continuïn reculant, ans al contrari, que puguin recuperar posicions.

De fet, el grup eclesiàstic on es mou Verdaguer, que té com a ideòleg el seu amic Jaume Collell, canonge vigatà i director del setmanari *La Veu del Montserrat*, rebrà més d'una vegada els atacs de la premsa catòlica més conservadora, integrista o carlina, com recull un fragment d'una carta de Verdaguer a Collell escrita a Comillas durant la primera quinzena de juliol de 1882:

La marejada que aixecaren los periòdics nocedalians segueix, i segueix algun mortificant a tu i a les autoritats vigatanes, tan respectable. Ací me sembla que guanyen terreno tots los dies, i *La Fe*, que veia en estes rectories, se va suplir per *El Siglo Futuro*; lo mateix bisbe de Santander diu que és son periòdic. Déu done la raó a qui la tinga, i done a tots sa santa bendició. (Verdaguer 1971, 228)

Com es pot veure, les baralles entre faccions carlines, representades per *La Fe*, òrgan madrileny antinocedalià, i *El Siglo Futuro*, també de Madrid, dirigit per Cándido Nocedal, representant a Espanya del pretendent Carles, eren sonades i constants, notablement injurioses i solien acabar als tribunals. Verdaguer, com altres eclesiàstics, patien per aquestes divisions entre faccions partidistes considerades per l'estament eclesiàstic precisament els més purs defensors de la fe i els interessos catòlics.

3. Algunes vicissituds personals de Verdaguer durant la guerra carlista

Verdaguer va ser ordenat de sacerdot al setembre de 1870 i va dir la primera missa el 2 d'octubre. Va trigar encara gairebé un any a tenir una destinació com a capellà. El 5 de setembre de 1871 fou nomenat vicari de la parròquia de Vinyoles d'Orís, un municipi proper a Vic. A Vinyoles va passar-hi part de la Tercera Guerra Carlina amb greus perills; una estada interrompuda parcialment a causa de la malaltia, a la qual ja ens hem referit, que entre 1873 i 1874 el va obligar a viure a Barcelona per buscar-hi remei. Una malaltia misteriosa que es manifestava amb fortes cefalàlgies i a la qual no devia ser aliè l'allunyament dels cercles literaris de la capital a què es veia sotmès a Vinyoles i que avui potser qualificaríem de tipus depressiu. Sigui com vulgui, li van ser recomanats els aires de mar i a finals de 1874 aconseguia d'embarcar-se com a capellà en els vaixells de la Companyia Transatlàntica, que feia el servei entre la península i Cuba i Puerto Rico. S'hi va passar dos anys i en aquell temps, com és sabut, va acabar l'epopeia *L'Atlàntida* (Farrés, 17-19).

Tornem ara a Vinyoles en temps de la darrera carlinada, per veure algunes de les incidències que va tenir-hi Verdaguer. El cosí i biògraf del poeta, mossèn Joan Güell, reporta aquesta història que li havia explicat l'escriptor mateix, i que el biògraf presenta en primera persona:

La meva vida correu perill sols una vegada, i fou del modo següent: jo tornava de la Font Santa (Torelló) el dia que els voluntaris, vulgarment coneguts per *cipayos* [=mercenaris], venien de cremar i robar el poble de San Quirze de Besora; jo tornava cap a casa pel camí o palanca del *Pelut*, quan, estant a la vista de la carretera, descobreixo una polseguera i veig la lluentor de les baionetes, a la punta de les quals hi portaven penjats els despulls d'aquella infelixa gent; qui portava un perol, qui alhages, qui roba, etc., i mig borratxos tornaven cap a Vic. Jo que, per l'hàbit que vestia, ja tenia pena de mort, diguí entre mi mateix: si aquesta malvada gent te veu, ja ets acabat el viure; immediatament m'ajupí, i a

quatre grapes vaig recular regueró avall fins arribar a una casa, a on m'hi vaig amagar. Per ser més dissimulada ma estada en ella, Déu Senyor Nostre havia enviat per endavant una greu malaltia a un individu d'aquella família, i aixís, com si jo fos el vicari que anava a visitar el malalt, m'estiguí amb ell fins i tant que la columna hagués passat, i els *cipayos* s'haguessin retirat de la porta de l'entrada de la mateixa casa, a on havien vingut; no sé si fou que ells havien reparat en mi. Si m'atrapen pel camí, de segur que jo no estaria aquí entre vosaltres explicant-vos això. (1911, 51; transcripció del text en la versió ortogràfica modernitzada Miracle, 219).

Com és ben sabut, un dels personatges més destacats d'aquell conflicte fou el general Savalls, vencedor, entre d'altres, de la batalla d'Alpens, a la comarca del Lluçanès, a tocar de la Plana de Vic. Collell explica un encontre amb Savalls:

Aquesta anada al Rosselló li vaig proposar a mossèn Cinto perquè amb los perills de la guerra carlista feia de mal viatjar per Catalunya i pensí que passar la frontera uns quants dies li donaria a l'amic repòs físic i conhort moral. Per altra part jo tenia viu desig de fer una visita a uns capellans catalans [entre ells, Torras i Bages] que havien hagut de fugir de Barcelona per les odioses persecucions dels republicans federals i s'havien refugiat a Perpinyà i altres indrets tranquils del Rosselló. Al passar per Sant Joan [de] les Abadesses tinguérem una escena amb lo general Savalls que valdria la pena d'ésser referida, perquè mossèn Cinto hi va passar un dolent quart d'hora." (Collell 1923, transcripció amb l'ortografia regularitzada).

Però Collell en cap dels seus escrits, que són molts, no explica aquesta enigmàtica "escena."

Podria ser que fos la que recull Josep Pla dels records de Rafael Puget, industrial manlleuenc, en el llibre *Un senyor de Barcelona*, que aplega les seves converses entre ambdós. Aquest conta que un oficial liberal, amic de Collell i Verdaguer, havia hagut de deixar a la caserna de Conanglell [la caseria que hi ha a l'interior d'un pronunciat meandre del Ter, davant de Torelló, però municipi de les Masies de Voltregà], fugint dels carlins, un quadre de Murillo. Va demanar als seus amics que intercedissin davant Savalls per tal de recuperar-lo i aquests anaren a Sant Joan de les Abadesses a fer la gestió. La conversa, segons Pla, va anar així:

—Un Murillo? —preguntà el general, totalment sorprès, mirant d'una manera fixa i alternada Collell i Verdaguer—. I què és un Murillo?

—Murillo és el nom d'un pintor famós... autor d'una Mare de Déu... —s'atreví a articular Verdaguer, més mort que viu.

—Per Murillos estic, reverends! —contestà nerviós i descompost—. Ja comprendran que no tinc un moment per perdre. Ja poden f... el camp!

Els clergues passaren la porta escorreguts i indignats. (Pla, 44-45).

4. Verdaguer, un vicari abandonat per un bel·licós rector carlí

El rector de Vinyoles d'Orís en l'època en què fou vicari Verdaguer era tot un personatge, Josep Anton Galceran, de la nissaga dels Galceran de Prats de Lluçanès, destacadíssims carlins, i fins i tot precarlins, perquè ja lluitaren contra els liberals en època de Ferran VII. Cal parlar-ne perquè ajuda a explicar l'ambient en què va viure el poeta i la petja que tot plegat devia deixar en el seu caràcter. El pare del rector, Josep Galceran i Escrigàs, fou un important capitost de la Primera Guerra Carlina. El seu fill Jeroni, i germà del nostre mossèn Josep Anton, que va combatre en les tres guerres

carlines i que arribà a coronel, va morir el 23 de març de 1873 prop de Vinyoles, en l'anomenat Foc de la Gleva, un destacat combat d'aquell conflicte.¹³

Josep Pla recull algunes anècdotes que el citat Rafael Puget li va contar on surt el rector Galceran:

Quan mossèn Josep es trobà amb el poble atacat per tots cantons [en la batalla citada del Foc de la Gleva] i amb la notícia de la mort del seu germà, fugí, amb el seu vicari, camps a través. Passaren el Ter amb aigua a mitja cuixa, la sotana al cap, i arribaren a Torelló fets una llàstima.

A conseqüència de la mort de don Jeroni, el seu germà, el capellà, penjà momentàniament els hàbits i entrà en les forces del Pretendent. Els fets memorables en què prengué part crearen la figura llegendària de mossèn Galceran, coronel de requetès [...]. En l'acció de Caldes de Montbui, mossèn Galceran fou ferit i es pogué salvar fingint-se mort. Llençat sobre un munt de cadàvers, rebé dos cops de matxet al coll, les cicatrius dels quals presentà tota la vida. Davant del soldat que el punxava, no es mogué, no donà senyals de vida, i així pogué salvar-se. Fou un home molt valent, d'una indescriptible vitalitat. (Pla, 35).

I, en un altre moment d'aquest llibre, Pla explica encara més coses del nostre rector:

Durant la segona guerra [Pla s'equivoca: era la tercera], mossèn Galceran manà el requetè. El requetè estigué format per una tropa molt bigarrada: hi havia criatures de setze anys, homes formats, homes vells. Mossèn Galceran, en aquest punt, no tenia manies. En el requetè es resava el rosari cada tarda, passés el que passés, fos quin fos el panorama.

Quan mossèn Galceran, amb la seva força, arribava a Manlleu, el rosari es resava a la Plaça de Dalt. Aquesta plaça és edificada per tres bandes i oberta al sud, sobre el paisatge de la Plana de Vic. La força formava en el centre. Sortia un capellà al balcó de Casa Munt i començava el rosari... Els soldats contestaven. Mossèn Josep observà, però, que a causa de l'obertura que tenia la plaça, la veu del capellà es debilitava i arribava molt perduda, la qual cosa produïa, en els canvis de misteri sobretot, la confusió natural. Mossèn Josep trobà una solució per a dir bé el rosari: col·locà un soldat amb una gran pistola al costat del capellà. Quan es produïa el canvi de misteri, el soldat alçava la pistola enlaire, tocava el gallet, la pistola feia un "pum!" enorme i impressionant, i d'aquesta manera el requetè, format a baix, sabia que el misteri havia canviat. (Pla, 51).

La història de mossèn Galceran dóna per molt més. No ens hi podem allargar. Això sí, podem afegir, encara, que acabat el conflicte bèl·lic va retornar a Vinyoles, on es va estar fins al 1893, any en què va ser traslladat a l'església de la Pietat de Vic, on va morir, com a rector, el 1908. Sigui com vulgui, la seva marxa de Vinyoles va condicionar la vida de l'escriptor que, malgrat tot, en aquells anys no va deixar d'escriure.

5. Un salconduit carlí per a Verdaguer. Instal·lació a Barcelona

Encara viva la guerra, Verdaguer, cada vegada més afectat per aquella estranya malaltia a què hem al·ludit més amunt, va aconseguir marxar de Vinyoles a Barcelona. En el que suposem que devia ser una de les darreres anades a la capital abans

¹³ El juny de 1912 a Vinyoles s'aixecà un monument en memòria de Jeroni, obra de l'arquitecte vigatà noucentista Josep M. Pericas, que, destruït durant la guerra del 1936-1939, va ser reconstruït i reinaugurat l'1 de maig de 2003 (el conjunt de dades sobre aquesta nissaga carlina és extret d'Abellan).

d'embarcar-se, va topar-se encara amb el conflicte. En diverses ocasions els carlins, que operaven a la zona del Congost, controlaven el pas per la carretera de Vic a Barcelona. Per aquesta raó Verdaguer es veié obligat a demanar un salconduit carlista (expedit per l'“Ejército Real de Cataluña. Provincia de Barcelona. Distrito municipal de Viñolas” el 12 d'octubre de 1874, que li va costar “2 reales”) per anar a la capital catalana, que transcrivim a continuació, i que ens proporciona una interessant descripció física de l'escriptor:

Señas: Edad: *30 años*. Estatura: *alta*. Pelo: *castaño*. Nariz: *regular*. Ojos: *pardos*. Barba: *cerrada*. Cara: *ovalada*. Color: *sano*. Señas particulares: *Una cicatriz en la mejilla izquierda*. (Verdaguer 1959, 239-240).

Verdaguer es va embarcar a finals de 1874 i segurament després del viatge per al qual va demanar el salconduit ja no devia tornar a la Plana de Vic aquell any. Quan va tornar, després de dos anys de travessies atlàntiques, la darrera carlinada ja s'havia acabat. Durant aquells anys de navegació el poeta va recuperar la salut i va passar de capellà de pagès o de vaixell a ser el capellà domèstic d'Antoni López, el primer marquès de Comillas. El canvi fou transcendent. El marquès, que posseïa la fortuna personal més gran d'Espanya, era un personatge poderós, s'havia emparentat amb la noblesa i amb la puixant burgesia barcelonina i gaudia d'influències arreu (des de la casa reial i l'administració de l'estat a la diplomàcia vaticana, l'empresariat i la banca). Aquest financer es va convertir en el mecenes de Verdaguer. Entre el marquès i el poeta va néixer una simbiosi perfecta, un mecenatge que recorda els del temps del Renaixement entre els prínceps i els artistes: el milionari aristòcrata brillava davant de la societat catalana o forastera amb l'esplendor del gran poeta protegit i el poeta podia dedicar-se tranquil·lament a la creació i ultrapassava els límits de la seva influència com a escriptor amb el prestigi afegit que li proporcionava el seu protector.

El marquès era un dels finançadors de la Restauració borbònica, alhora que ajudava el Vaticà i l'Església espanyola. Verdaguer es va adaptar a la nova situació: abandonament de qualsevol manifestació de suport al derrotat carlisme, però fidelitat a bona parts dels seus principis ideològics, que eren, al capdavant, els de l'Església. De fet, però, va intentar mantenir un cert equilibri entre l'integrisme –emparentat de prop amb el carlisme–, que era on ideològicament se sentia més proper, i el que podia tenir d'acceptable el liberalisme. Això sí, sempre va tractar-se cordialment amb els escriptors catalans, amb independència que fossin ateus, maçons o republicans, cosa gens freqüent entre els eclesiàstics de la seva època.

Obres citades

- Abellan i Manonellas, Joan Anton. "Els Galceran: una nissaga carlina de Prats de Lluçanès." *Ausa* 158 (2006): 563-599.
- Bonet, Joan & Casimir Martí. *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques: 1881-1888*. Barcelona: Vicens-Vives/Fundació Caixa de Barcelona, 1990.
- Collell, Jaume. *Del meu fadrinatge*. Vic: Gazeta de Vich, 1920.
- . "La primera anada de Mossèn Verdaguer al Rosselló." *Gazeta de Vich* 2649 (26 de juny de 1923).
- Farrés, Pere. "Estudi preliminar." En Jacint Verdaguer. *L'Atlàntida*. Vic: Eumo/Societat Verdaguer, 2002. 11-88.
- Fradera, Josep M. "Entre la Muntanya i Babilònia: Nota sobre el substrat ideològic del primer Verdaguer." *Anuari Verdaguer 1986*. Vic: Eumo/Ajuntament de Barcelona, 1986. 131-138.
- Güell, Joan. *Vida íntima de Mossèn Jacinto Verdaguer, Pbre.* Barcelona: Imprempta "El Siglo XX", 1911.
- Miracle, Josep. *Verdaguer amb la lira i el calze*. Barcelona: Aymà, 1952.
- Navarro Tomás, Tomás. *Métrica española*. Madrid/Barcelona: Guadarrama/Labor, 1974.
- Pla, Josep. *Un senyor de Barcelona*. Barcelona: Destino, 1977.
- Ramisa, Maties. *Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat"*. Vic: Eumo, 1985.
- Serra i Boldú, Valeri. *Biografia de Mossèn Jacinto Verdaguer*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1924.
- Toledano, Lluís Ferran. *Entre el sermó i el trabuc. El carlisme català contra la revolució setembrina (1868-1872)*. Lleida: Pagès, 2001.
- Torrents, Ricard. *Verdaguer. Estudis i aproximacions*. Vic: Eumo, 1995.
- . *Verdaguer. Un poeta per a un poble*. Vic: Eumo, 2002.
- Verdaguer, Jacint. J. M. de Casacuberta ed. *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Barcelona: Barcino, 1959. Vol. I.
- . J. M. de Casacuberta & J. Torrent i Fàbregas eds. *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Barcelona: Barcino, 1971. Vol. III.
- . *Poesia, 2*. Barcelona: Proa, 2006.